

Vukman Péter

JUGOSZLÁVIA ELLENI SZOVJET KATONAI TÁMADÁS LEHETŐSÉGE A BRIT FORRÁSOK TÜKRÉBEN (1948–1953)¹

The Possibility of a Soviet Military Attack against Yugoslavia (1948–1953). An Analysis of British Sources

Although the hypothetical possibility of Soviet and/or satellite military attack against Yugoslavia first emerged after the Kominform resolution in Bucharest (June 1948) among the views of the British Foreign Office, they only became fully occupied with this question from 1949 on, as a result of the ever increasing border incidents, the Soviet note of 18 August 1949, which was considered as an ultimatum by the Yugoslav leaders, and the outbreak of the Korean War in 1950. The analyses did not exclude the possibility of a direct military attack, they only took it into consideration as the last possibility, in case the Soviet Union would have risked the outbreak of World War III, or would have wanted to save her prestige in Eastern Europe because of the protraction of the Korean War. From 1950 on, the analyses foresaw four possibilities regarding the Soviet Union: „wait and see” strategy, organising internal revolts, guerilla warfare and direct military attack, which was considered to be the least probable, even if numerous ambassadors and military attachés analysed the process and the consequences of this possibility, sometimes contradicting each other. The question of military attack against Yugoslavia was on the agenda during Foreign Secretary Eden's visit in Yugoslavia in 1952 and Tito's visit in London in March 1953, yet no change occurred in its judgement. On the one hand, Yugoslavia was interested in keeping the question on the agenda of discussions with Western leaders as she wanted to obtain Western military help. On the other hand, the Foreign Office estimated no change in Soviet foreign policy after Stalin's death, and therefore, they didn't consider the military attack against Yugoslavia real, but they did make an effort to integrate her into their own defence system.

Az 1948. február 20-i moszkvai szovjet–jugoszláv–bolgár találkozót követően gyorsan és drámai mértékben megromlott a Szovjetunió és Jugoszlávia kapcsolata. A szovjet katonai és polgári tanácsadók visszahívását (1948. március 18–19.), a két kommunista párt közti levélváltást (1948 március–május) követte a Jugoszláv Kommunista Párt kizárása a Tájékoztató Irodából² (Bukarest, 1948. július 28.), majd a gazdasági és barátsági szerződések felmondása, mind a Szovjetunió, mind kelet-európai csatlósai részéről. A konfliktus eszkzalálódásával felmerült annak ve-

¹ A tanulmány megírásához szükséges levéltári kutatásokat a Magyar Ösztöndíj Bizottság Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj keretében végzett londoni levéltári kutatómunka biztosította.

² Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája, röviden Kominform. A Komintern utóda-ként 1947-ben a lengyelországi Szklarszka Porebában létrehozott szervezet, tagja a szovjet, a hat kelet-európai, a francia és az olasz kommunista párt. A szervezet újabb lehetőséget teremtett a Szovjetunió számára, hogy befolyást gyakoroljon a kommunista pártok fölött.

szélye, hogy a Szovjetunió a nyomásgyakorlás következő lépéseként katonai támadást fog indítani Jugoszlávia ellen. Ezzel kapcsolatban kétféle nézet alakult ki a magyar történetírásban. Király Béla, majd Okváth Imre szerint az 1950-es évek elejétől ténylegesen létezett Jugoszlávia megtámadásának forгатókönyve³. Vele szemben Ritter László levéltári források és a szovjet tábor hadsereg-fejlesztési lépéseinek összehasonlítása alapján azt a következtetést vonta le, hogy a Szovjetunió ténylegesen nem készült Jugoszlávia megtámadására, mivel a csatlós országok hadseregfejlesztése még nem érte el az ehhez szükséges mértéket. Sőt, véli Ritter, valójában a Szovjetunió tartott egy Jugoszláviából kiinduló nyugati támadástól. Ezért a hadsereg fejlesztése valójában a védekezést szolgálta és nem a támadást.⁴

Érdekes kettősség figyelhető meg a nyugati történészi munkákban is. Amíg a történészek egy része úgy véli, hogy a koreai háború kitörése után csökkent a Jugoszlávia-ra gyakorolt szovjet nyomás, és ezzel a katonai támadás lehetősége is, addig az amerikai hírszerzés éppen a háború kitörése után, 1951–1952-ben készített elemzéseiben tekintette komolyabb veszélynek Jugoszlávia megtámadását. A fentiek miatt úgy véljük, érdekes annak vizsgálata, hogy miként látta mindezt 1948–1953 között a brit külpolitika. A következőkben ezt a problémát szeretném röviden felvázolni a jugoszláv és a kelet-európai nagykövetségek jelentései, elemzései, a brit külügyminisztérium és a vezérkar üléseinek iratai alapján.

A brit külügyminisztérium, a többi nyugati nagyhatalomhoz hasonlóan kezdetben a sötétben tapogatózott a szovjet-jugoszláv konfliktus okaival kapcsolatban. A jelentések nagy részét az egymást követő események és az azokkal kapcsolatos brit állásfoglalások tették ki.⁵ A brit külügyminisztérium azonban már a konfliktus ezen korai szakaszában is hangsúlyt helyezett arra, hogy összefoglaló elemzésekben világítsa meg nem csak a konfliktus okait, hanem a lehetséges további szovjet lépéseket is. Sir Charles Peake belgrádi brit nagykövet (1946–1951) távollétében (a nagykövet konzultációra utazott vissza Londonba éppen a bukaresti elítélő határozat megjelenésekor, így arról az Orient Expresszen értesült⁶) a nagykövetség ügyvivője, Cecil King kísérelte meg felvázolni a Szovjetunió következő lépését.

³ Okváth Imre: *Bástya a béke frontján. Magyar haderő és katonapolitika 1945–1956*. Aquila, Budapest, 1998.

⁴ Ritter László: *War on Tito's Yugoslavia? The Hungarian Army in Early Cold War Soviet Strategies*. Elérhető: http://www.isu.etho.ch/php/documents/collection_Tio/texs/Introduction_war_tito.htm. A hozzáférés ideje: 2005. március 9.

⁵ The National Archives – Public Records Office., London (a továbbiakban: PRO) Files of the Foreign Office (a továbbiakban: FO) 371/72579 R7655/407/92

⁶ PRO FO 371/72579 R7700/407/92

King, helyesen, úgy látta, hogy a Kominform határozatát a gazdasági szankciók fogják követni, azért, hogy megbénítsák az ambiciózus, az erőteljes iparosítást célként kitűző ötéves tervet, hiszen annak megvalósulása komolyan függött az albán és a román olajszállítmányoktól, valamint a csehszlovák és a lengyel széntől. Ezt esetleg a belső lázadás szítása egészíthette volna ki, habár ezt elég valószínűtlennek tartotta. Az ügyvivő elemzésében, hasonlóan több más kelet-európai országban szolgáló brit (nagy)követhez már ekkor felvetette a közvetlen szovjet katonai támadás lehetőségét, amit szintén valószínűtlennek tartott.⁷

A katonai támadás a szovjet–jugoszláv konfliktus e korai szakaszában azonban csak a legkevésbé valószínű eshetőségként merült fel, annak részletes kidolgozásával sem foglalkoztak⁸, annak ellenére, hogy Bannett szófiai követ már július 10-én olyan rejtjeles táviratot küldött a külügyminisztériumnak, amiben úgy vélte, hogy teljesen nem lehet kizárni a Jugoszlávia elleni szovjet, vagy a szomszédos csatlósországok támadását a Szovjetunió közreműködésével. Ebből a célból a katonai és a légi attaséval elemzést is készíttetett a bolgár hadsereg felkészültségéről. Habár az attasék úgy vélték, hogy ebben az esetben Bulgária az 1947-es párizsi békeszerződésben előírtaknál nagyobb mértékben mozgósítaná a haderejét, szerintük az ország még nem állt készen a támadásra. Ezt a légvédelem elavult voltával, valamint azzal indokolták, hogy ezzel lehetőséget teremthetnének a békeszerződést előíró nagyhatalmak (esetleges katonai) beavatkozására.⁹

A szovjet és csatlós országok katonai támadása ténylegesen és részletesen csak 1949 tavaszán bukkan fel lehetőségként a nagykövetségek jelentéseiben, a jugoszláv határon egyre fokozódó határincidensek egyik lehetséges következményeként. A brit jelentések elsősorban a magyar–jugoszláv és a román–jugoszláv határról számolnak be incidensekről, legkorábban 1949. január 29-én,¹⁰ majd március 30-án¹¹ Habár a Belgrádba akkreditált olasz nagykövet attól tartott, hogy a támadás már másnap, március 31-én megindul, a brit jelentések minden esetben kiemelték, hogy az incidensek csak az idegháború fokozását szolgálják. Sir Charles Peake

⁷ PRO FO 371/72581 R7867/407/92

⁸ A konfliktus fejleményeiről 1948. július 8-án készített külügyminisztériumi elemzés három lehetséges következő lépésként a felek kibékülését, a gazdasági szankciókat és a szovjetek kiváráó állapotr helyezkedését (legalábbis a Jugoszláv Kommunista Párt kongresszusáig, ahol esetleg a szovjetbarát erők kerülhetnek hatalomra) tekintette; a katonai támadásra mindössze egy fél mondatot szántak. PRO FO 371/72584 R8466/407/92

⁹ PRO FO 371/72583 R8362/407/92/G

¹⁰ PRO FO 371/78707 R2169/10338/92

¹¹ PRO FO 371/78711 R8515/10338/92

belgrádi brit nagykövet az ellentétekről 1949 júniusában készített összefoglalásában is mindössze annyit említett meg, hogy történtek apróbb határincidensek, de szerinte az elkövetkező időszakban a gazdasági blokád fog tovább erősödni.¹² Hasonlóan vélekedett augusztus 12-én is, miután tárgyalta Aleš Beblerrel¹³. A megbeszélés hátterében az állt, hogy az egykori londoni magyar nagykövet hitt a szovjet támadásban. Ezt azonban mind a britek, mind Bebler elvetette és csak abban az esetben tartották elképzelhetőnek, ha a nyomásgyakorlás egyéb fajtái nem vezetnek eredményre, illetve ha a Szovjetunió mindenképp vállalja a világháború kitörésének a kockázatát.¹⁴ Ez az utóbbi lehetőség ettől kezdve többször visszaköszön a brit elemzésekben, a szovjet támadás elleni egyik legfőbb indokként.

1949. augusztus 18-án a Szovjetunió újabb jegyzéket adott át Jugoszláviának, amelyben kifejtette, hogy a fehérgárdista emigráció¹⁵ kiadatásának megtagadását a Szovjetunió ellen irányuló lépésként tekinti, amire megfelelő választ fog adni. Ezt a megfogalmazást Tito és a jugoszláv vezetés katonai ultimátumnak értékelte. A brit külpolitika nézeteiben azonban nem történt változás. Peake augusztus 22-én írt jelentésében számolt be a szovjet jegyzékről, ugyanakkor elvetette a drasztikus lépéseket. Hasonló nézetet képviselt a moszkvai brit nagykövet is, aki blöffnek tartotta a katonai támadást.¹⁶

A brit külügyminisztérium és a vezérkar szeptember 6-i ülésén az amerikai álláspont fényében értékelte a katonai támadással kapcsolatos brit álláspontot. Az amerikai külügyminisztériumban működő Politikai Tervezőcsoport ugyanis négyféle lehetőséget vázolt fel elemzésében: ezek közül a legvalószínűbbnek a gerillaharc szítását, a legkevésbé valószínűnek pedig a szovjet katonai támadást tartották. Ennek fényében, és a korábbi álláspontok tükrében Nagy-Britannia mind a szovjet, mind pedig a csatlósok támadását kizárta.¹⁷

¹² PRO FO 371/78691 R6801/1023/92

¹³ Bebler, Aleš (1907–1981), szlovén származású jugoszláv kommunista politikus, 1952-ig Jugoszlávia ENSZ-nagykövete, majd külügyminiszter-helyettes.

¹⁴ PRO FO 371/78691 R8046/1023/92

¹⁵ A fehérgárdista emigráció tagjai az orosz polgárháborút követően érkeztek a királyi Jugoszláviába, ahol jelentős emigrációt képeztek. Sztálint egészen a szovjet–jugoszláv konfliktus kezdetéig nem érdekelte a sorsuk, most viszont elítélték azt, hogy kémkedéssel vádolva a jugoszláv vezetés sorra tartóztatta le őket.

¹⁶ PRO FO 371/78709 R8250/10338/32 és FO 371/78710 8513/10338/92

¹⁷ PRO FO 371/78693 R8557/1023/92

Ezt követően a hivatalos brit álláspont már nem változott, annak ellenére, hogy több ellentétes nézet is megfogalmazódott. A bulgáriai brit légi attasé 1949. december 5-én kelt elemzésében feszültnek tartotta a Jugoszlávia és a csatlósok közti viszonyt. Véleménye szerint a katonai támadást minden esetben politikai lépések előzik meg. A Szovjetunió először Tito belső megdöntésével fog próbálkozni, sikertelensége esetén pedig invázióra kell számítani. Szerinte a szovjet csapatok képesek lennének egy téli hadjáratra, Jugoszlávia megtámadásának pedig külön nyomatékot ad a görög kérdés.¹⁸

Dawhurst belgrádi brit katonai attasé 1950. február 10-én készítette el katonai jelentését, amelyben három lehetőséggel számolt: invázióval, belső lázadás szításával, valamint be nem avatkozással. (Peake negyedik lehetőségként a gerillaharccal egészítette ki ezt.) Dawhurst elemzésében megvizsgálta az inváziótól elrettentő tényezőket: a katonai támadás ellentmondana a békekampány propagálásának, de ezt hátráltatják a jugoszláv külpolitikai sikerek is (kereskedelmi szerződések kötése a nyugati államokkal, Jugoszlávia beválasztása a Biztonsági Tanács nem állandó tagjai sorába 1949 őszén, valamint a valójában korlátozott amerikai nyilatkozatok). Ugyanakkor felhívta a figyelmet arra, hogy a katonai támadást ténylegesen nem lehet kizárni, de ebben az esetben valószínűleg sikeres jugoszláv gerillaharccal kell számolniuk. A tábornok már csak azért is előnyösebbnek vélte a gerillaharcot, mert annak szervezői ismeretlenek maradhatnak, és attól sem kell tartani, hogy az összecsapások általános háborúvá fajulnak. Dawhurst elismerte, hogy a szovjet támadást még a jugoszláv vezetők is a távoli jövőbe helyezik, mégis arra figyelmeztetett, hogy a következő hetekben fokozódhat a csatlósok felkészülése, ezért szükségesnek vélte a megfelelő előkészületek meghozását. A közeljövő eseményeit illetően viszont bizakodva tekintett és bízott abban, hogy a tervek gyakorlati alkalmazására nem kerül sor.¹⁹

Dawhurst elemzését július 8-án Ramsey helyettes katonai marsall kiegészítette. Erre feltehetően a június 25-én kitört koreai háború, és annak hatására a nemzetközi diplomáciában bekövetkező változások miatt kerülhetett sor. Ramsey szerint 1950 elejétől nem következett be a csatlósok haderejében relatív változás, létszámában a jugoszláv haderő még mindig nagyobb volt, és hiányoztak a támadás megkezdése előtt szükséges politikai lépések is. A továbbra is folytatódó határincidenseket viszont bizonytalansági tényezőnek tekintette. Ezek közül a bolgár határnál

¹⁸ PRO FO 371/78714 R11868/10338/92. Jugoszlávia egészen 1949-ig, a Szovjetunió ellenkezése ellenére is jelentős támogatást adott a görög partizánoknak. A támogatás beszüntetése és a jugoszláv–görög határ 1949-es lezárása volt egyik oka a görög kommunisták vereségének.

¹⁹ PRO FO 371/88239 RY1023/10

zajlókat ítélte súlyosabbnak, a magyar határnál történő incidenseket pedig inkább védelmi, semmint támadó jellegűeknek gondolta. Elismerte, hogy a koreai háború kitörése növeli a jugoszláv vezetés félelmeit, ugyanakkor lehetetlennek tartotta, hogy a koreai háborúhoz hasonlóan polgárháborúnak álcázzák Jugoszlávia megtámadását. Ramsey úgy vélte, a támadás Bulgáriából Niš felé, Romániából a Vajdaság felé fog irányulni, míg a támadások harmadik iránya Zágráb lesz. Mivel ezekben a térségekben gyakorlatilag hiányzott a jugoszláv védelem, úgy vélte, hogy Tito eleve feladná azokat és a boszniai és montenegrói hegyekbe vonulnának vissza. Jelentésében kiemelte, hogy a Jugoszláv Néphadsereg szovjet fegyverei elavultak, ugyanakkor a katonák morálját jónak ítélte.²⁰

Ezzel a katonai elemzéssel ellentétesen foglalt állást David Kelly moszkvai brit nagykövet. A nagykövet hangsúlyozza, hogy elemzése nem katonai, hanem politikai és azt a sajtóban megnyilvánuló propagandára alapozza. Nézete szerint a Szovjetunió számára egyetlen lehetőségként Tito katonai megdöntése maradt, ezt azonban a közeljövőben mégis kizártnak tartotta, mivel Jugoszlávia kevésbé fontos szerepet játszik a szovjet tömb védelmében. A szovjet csapatok közvetlen részvételéről pedig úgy nyilatkozott, hogy ez a szovjet külpolitika sikertelenségére is utalna, habár a határincidensek valódi célját szerinte még korai értelmezni. Úgy vélte, hogy szovjet vagy csatlós katonai támadásra csak jugoszláv agresszió esetén, válaszlépésként kerülne sor. Azt azonban elismerte, hogy a koreai harcok kimenetelét még lehetetlen megjósolni, azok elhúzódásakor alternatívaként szóba jöhet Sztálin számára Jugoszlávia megtámadása. A koreai háborúban elért gyors nyugati sikerek esetén szintén sor kerülhet erre, de ekkor a szovjet hadsereg presztízsének megőrzése végett.²¹

Aleš Bebler július 22-én a Biztonsági Tanácsban John Foster Dulles (aki 1946–1947 és 1950-ben az Egyesült Államok ENSZ-nagykövete volt) előtt fejtette ki, mennyire aggasztónak tartja a csatlós seregek koncentrációját. Véleménye szerint ez már túlmutat az idegháborún, ezért a koreaihoz hasonló állásfoglalást szeretett volna kapni a nemzetközi szervezettől. Amerikai kollégája viszont úgy vélte, hogy mindez csak a Jugoszláviára irányuló figyelem megőrzését szolgálja. Ezzel az utóbbi nézettel értett egyet a brit nagykövet, Sir Gladwyn Jebb állásfoglalása is.²²

A koreai háború kitörését követő pánikhangulat után az elemzések ismét elvetették mind a szovjet, mind a csatlós támadás lehetőségét, ugyanakkor új elemként

²⁰ PRO FO 371/88240 RY1023/28

²¹ PRO FO 371/88240 RY1023/35

²² PRO FO 371/88240 RY1023/37

egyre fontosabb szerepet töltött be Jugoszlávia fegyverekkel és egyéb katonai felszerelésekkel való megsegítése, ahogyan erre a brit kormány december 13-i ülése utalt. A közvetlen szovjet támadást ismét valószínűtlennek tartották, azt inkább a csatlósoktól várták. Ennek legjobb ellenszerét a jól felszerelt jugoszláv hadseregben látták, ezért fontosnak tekintették gazdasági és katonai segély nyújtását, de erről előbb Franciaországgal és az Egyesült Államokkal kívántak tárgyalást folytatni.²³

1951-ben az eddigiekhez képest több elemzés és jelentés foglalkozott mind a Jugoszlávia ellen irányuló támadás lehetőségével, mind a katonai segélyezéssel. Habár az elemzések egyöntetűen elvetették azt a feltételezést, miszerint a közeljövőben Jugoszlávia ellen bármiféle katonai támadás indul, annak elméleti lehetőségét nem zárták ki. Peake belgrádi brit nagykövet február 10-én készítette el részletes beszámolóját Ernest Bevin külügyminiszternek, amelyben kitért a jugoszláv hadsereggel szemben, a csatlós haderőknél bekövetkezett létszámförlényre. A nagykövet szerint az elavult fegyverzetű jugoszláv hadsereggel szemben háromszorosa, a létszámot tekintve négy-ötszörösre növekedhet tavaszra a csatlósok túlerője. Ezt a kedvezőtlen erőeltolódást a jugoszláv hadsereg létszámának megnövelése szerinte mérsékelni tudja. Peake felvázolta a támadás lehetséges irányát is. A korábbiakhoz hasonlóan úgy vélte, hogy első lépésben két irányból következhet be Jugoszlávia megtámadása. Északról magyar és román csapatok a Száván és a Dunán átkelve Zágrábot és Belgrádot foglalják el, míg délkeletről a bolgár csapatok Macedóniára és Dél-Szerbiára támadnának.²⁴ Támadás esetén a jugoszláv haderő a hegyekbe vonulna vissza és visszatérnének a gerillaharc régi hagyományához. Peake szerint ezért a hegyi ellenállás megtörése jelentheti a szovjet katonai vezetés számára a döntő kérdést. A nagykövet szerint elképzelhetetlen, hogy Tito görög csapatokat engedne Jugoszlávia területére, felvonulásuk a határon azonban mérsékelheti a bolgár támadást, valamint Thesszaloniki felé biztosítaná az utánpótlási vonalakat. Annak ellenére, hogy a nagykövet részletesen felvázolta a támadás lehetséges irányát, kizártnak tartotta, hogy arra 1951-ben sor fog kerülni. Legfőbb oknak a csatlós haderők gyenge morálját emelte ki, ugyanakkor megjegyezte, hogy tartani kell a

²³ PRO Cabinet Papers CAB 130/65 GENs341

²⁴ Az esetleges albán lépéseket mind ő, mind a többi jelentés kockázati tényezőként kezelte, de inkább egy preventív jugoszláv támadást képzeltek el, ami viszont ürügyül szolgálhatott volna Jugoszlávia megtámadására.

magyar haderő erősödésétől, és a magyar tisztek esetleges szovjetunióbeli kiképzésétől.²⁵

Ezzel egy időben, február 9-én készítette el elemzését Batchelor bulgáriai brit katonai attasé is, aki a támadással kapcsolatban szintén négy lehetséges irányt különített el, viszont különösen gyengének tartotta a bolgár hadsereg felszereltségét és harci morálját. Szerinte ezért az esetleges magyar és román támadáskor csak tartalékosokként jöhetnének szóba.²⁶ Ugyanakkor a Moszkvába delegált brit nagykövet, miután külön-külön megbeszélést folytatott a francia, az olasz és az amerikai kollégájával, február 19-én árnyaltabban fogalmazott. Az általános európai háborút elvetették, viszont komolyabban mérlegelték a balkáni összecsapás lehetőségét, hiszen a csatlósok hadereje már megegyezett a jugoszlávokéval és Sztálin azt is gondolhatja, hogy a koreai háború és Nyugat-Németország védelme leköti a nyugati hatalmakat. A nagykövetek azt viszont hangsúlyozzák, hogy a Szovjetunió legfőbb célja ekkor is a konfliktus lokalizálása lenne, amit a szovjet vezetés szerint megkönnyíthet, hogy Sztálin nézete szerint stratégiai szempontból az amerikaiak számára a Balkán érdektelen.²⁷ A brit vezérkar azonban a közös amerikai-brit tervezőcsoport előterjesztésének március 20-i vitájában már az atombomba bevetését is mérlegelte egy esetleges szovjet támadás esetén, az atombomba használatát és az azzal való fenyegetőzést azonban általánosságban elvetették, és az adott körülményektől tették függővé.²⁸

1951-ben már a jugoszláv vezetést is jobban aggasztotta az ország megtámadása. Tito augusztus 21-én Peake nagykövetnek kifejtette, hogy egyre nyugtalanabb a növekvő határincidensek miatt (számuk ekkor már a napi 30-at is elérte). A nagykövet válaszul kifejtette, hogy valószínűtlennek tartja a támadást, mire Tito úgy válaszolt, hogy a Szovjetunió bármikor megfelelő ürügyet tudna találni.²⁹ A fenti találkozó is illusztrálja, hogy miközben a nyilvánosság előtt Tito igyekezett elbagatelizálni a támadás veszélyét (október 2-án az újságírók előtt úgy nyilatkozott, hogy felelőtlenség lenne a szovjet támadás, a határincidenseket pedig nem te-

²⁵ PRO FO 371/95548 RY1193/2

²⁶ PRO FO 371/95470 RY 1023/10

²⁷ PRO FO 371/95470 RY 1023/16

²⁸ PRO FO 371/95473 RY1023/57

²⁹ PRO FO 371/95475 RY1023/92

kintik közvetlen veszélynek³⁰), valójában a jugoszláv vezetés igenis egyre komolyabban tartott ettől.

Tito még 1952. szeptember 18-án, Anthony Eden brit külügyminiszter látogatása során is hasonló nézeteket képviselt. Habár egyetértett azzal, hogy csökkent az agresszió veszélye, és ebben fontosnak tartotta a normalizálódó jugoszláv–nyugati kapcsolatokat, a frontális támadás kizárását elvetette. Ugyanakkor úgy vélte, hogy katonailag és politikailag is szükséges erre felkészülni, hiszen a Szovjetunió minden kis nézeteltérést kihasználhat, annak ellenére, hogy tudják, milyen veszélyekkel járhat Jugoszlávia megtámadása. Tito a brit külügyminiszternek kifejtette, hogy mind a csatlósok korlátozott háborúját, mind az újabb világháború kitörését szeretnék elkerülni. Elvetik a szovjet közeledést, viszont elfogadják a nyugati hatalmakkal folytatandó katonai konzultációkat.³¹ Mivel a támadással kapcsolatos brit nézetekben nem történt változás, úgy véljük, hogy igazat adhatunk a belgrádi nagykövetség azon nézetének, miszerint Tito kijelentése mögött az húzódik meg, hogy biztosítani akarta a nyugati segélyszállítmányok fennmaradását.

Az első katonai egyeztetésre 1952. november 16. és 20. között került sor, amikor Thomas Handy tábornok, az egyesített európai parancsnokság helyettes parancsnokának vezetésével brit, amerikai és francia delegáció utazott Belgrádba. A megbeszélések során részletesen foglalkoztak a szovjet fenyegetéssel, a csatlósok haderejében bekövetkezett változásokkal és a szovjetek európai stratégiájával. A felek között azonban nézeteltérésekre is sor került, mivel a nyugati hatalmak szerint a csatlósok csak meglévő egységeiket töltik fel, de elvetették azt a jugoszláv nézetet is, hogy a magyarok támadás esetén ígéretet kaptak volna a Vajdaság visszaszerzésére.³² A brit vezérkar 1953. február 23-án értékelte a tábornok jelentését, következtetéseivel általában egyetértettek, elvetették ugyanakkor azt, hogy a csatlósok támadására sor kerülhetne.³³

A vizsgált időszak utolsó jelentős eseményét Tito 1953. március 16–21. közti angliai látogatása jelentette. A brit külügyminiszter részére március 21-én készített emlékeztető összefoglalta a támadással kapcsolatos hivatalos brit nézetet. Úgy vélték, hogy egy általános európai háború kitörésekor Jugoszlávia mindenképpen megfelelő segítséget fog kapni, az igazi gondot az jelenti, ha csak a csatlósok korlátozott támadására kerülne sor. Azt a tényt, hogy Sztálin halála után Molotov ma-

³⁰ PRO FO 371/95469 RY1033/16

³¹ PRO FO 371/125016 ZP27/1

³² PRO FO 371/102168 WY1022/94

³³ PRO FO 371/107823 WY1022/9

radt a külügyminiszter, a britek a folyamatosság jeleként értékelték, ezért szerintük a csatlósok politikájában nem fog bekövetkezni változás, és a támadást is valószínűtlennek ítélték.³⁴

Összefoglalásul elmondható, hogy a határincidensek 1949-es felerősödésétől kezdve a brit külpolitika rendszeresen foglalkozott a Jugoszlávia elleni szovjet és csatlós támadás lehetőségével, azt azonban hivatalos szinten végig az elméleti lehetőségek közé sorolták, függetlenül a szovjetek 1949-es ultimátumszerű jegyzékétől és a koreai háborútól. Ugyanakkor az is elmondható, hogy 1951-től, a koreai háború elhúzódásától erősödtek fel a részletes elemzések a katonai segélyekről és Jugoszláviának a nyugati védelmi rendszerbe történő beillesztésére irányuló kísérletek. Valójában már inkább ennek keretében, és egy általános háború modellezésének részeként került sor 1953. szeptember 18–25-én arra a hadgyakorlatra, amit a brit katonai vezetők is megtekintettek, és ahol egy Kaposvárról induló, Zágrábon és Ljubljánán át Trieszt felé irányuló támadást modelleztek.³⁵

³⁴ PRO FO 371/125048 ZP22/1

³⁵ PRO War Office Papers WO 216/847